

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۰۱

حکمرانی و توسعه

دوره ۲، شماره ۱، بهار ۱۴۰۰

صفحه ۲۳-۴۰

The Effect of Political Ideology on Government Efficiency with the Mediating Role of Bureaucratic Quality

Soraya Farajzadeh^{1*}, Habib Ebrahimpour², Bagher Asgarnezhad Nouri³

Abstract

The purpose of this study is to investigate the effect of political ideology on government efficiency with the mediating role of bureaucratic quality. This research is an applied goal that has been done in a descriptive survey method. The statistical population of the study includes all employees of eight central organizations of economics-based organizations in Tabriz, 1775 people, which according to Morgan table, 317 people were selected as a statistical sample using stratified random sampling. The required data collection tools include four questionnaires: Chenagchi (2011) for authoritarianism, Leader Ghazi et al. (2015) for conservatism, Farahmand et al. (2014) for democracy, and Mojahedin (2001) for change in political orientation. Also, Ahmadi et al.'s (2012) questionnaire was used for the quality of bureaucracy, and finally the Bigdelou Bagheri (2015) questionnaire was used for government efficiency, the validity of which was confirmed based on structural, diagnostic and convergent validity. Findings indicate that political ideology has a negative effect on government efficiency and political ideology has a positive effect on the quality of bureaucracy and the quality of bureaucracy has a negative effect on government efficiency. Also, the quality of bureaucracy mediates the relationship between political ideology and government efficiency.

Keywords: Political ideology, Government efficiency, Quality of bureaucracy, Economics-oriented organizations

---

1. MSc. Student of Management of governmental organizations, Department of Public Administration and Tourism, Faculty of Management and Economics, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran (Corresponding author), E-mail: soraya.farajzadeh@gmail.com

2. Professor, Department of Public Administration and Tourism, Faculty of Management and Economics, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran, E-mail: ebrahimpourhm@yahoo.com

3. Associate Professor, Department of Business Management, Faculty of Management and Economics, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran, E-mail: asgarnezhad.research@gmail.com

تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر کارآمدی دولت با نقش واسطه‌ای کیفیت بوروکراسی

ثریا فرج‌زاده^{۱*}، حبیب ابراهیم‌پور^۲، باقر عسگرنژاد نوری^۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر کارآمدی دولت با نقش واسطه‌ای کیفیت بوروکراسی است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی است که به شیوه توصیفی-پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کارکنان هشت سازمان مرکزی از سازمان‌های اقتصادمحور شهرستان تبریز به تعداد ۱۷۷۵ نفر است که بر اساس جدول مورگان، ۳۱۷ نفر به‌عنوان نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌های مورد نیاز شامل چهار پرسشنامه چناقچی (۱۳۹۰) برای اقتدارگرایی، پرسشنامه رهبر قاضی و همکاران (۱۳۹۷) برای محافظه‌کاری، فرمند و همکاران (۱۳۹۳) برای دموکراسی، مجاهد (۱۳۸۰) برای تغییرطلبی در جهت‌گیری سیاسی است. همچنین از پرسشنامه احمدی و همکاران (۱۳۹۱) برای کیفیت بوروکراسی، و درنهایت از پرسشنامه بیگدلو باقری (۱۳۹۷) برای کارآمدی دولت استفاده گردید که روایی آنها بر اساس روایی سازه، تشخیصی و همگرا مورد تأیید قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که ایدئولوژی سیاسی بر کارآمدی دولت تأثیر منفی دارد و ایدئولوژی سیاسی بر کیفیت بوروکراسی تأثیر مثبت می‌گذارد و کیفیت بوروکراسی بر کارآمدی دولت تأثیر منفی دارد. همچنین، کیفیت بوروکراسی در رابطه بین ایدئولوژی سیاسی و کارآمدی دولت نقش واسطه‌ای دارد.

واژگان کلیدی: ایدئولوژی سیاسی، کارآمدی دولت، کیفیت بوروکراسی، سازمان‌های اقتصادمحور

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت سازمان‌های دولتی، گروه مدیریت دولتی و گردشگری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران (نویسنده مسئول)، رایانامه: soraya.farajzadeh@gmail.com

۲. استاد، گروه مدیریت دولتی و گردشگری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران، رایانامه: ebrahimpourhm@yahoo.com

۳. دانشیار، گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران، رایانامه: asgarnezhad.research@gmail.com

مقدمه

امروزه مبحث عملکرد بخش دولتی در ادبیات میدانی بسیار مورد توجه قرار گرفته است. عملکرد یک فرایند پیچیده مدیریت عمومی در نظر گرفته می‌شود (کیرنی^۱، ۱۹۹۹)؛ به‌گونه‌ای که شاخص‌های عملکرد در بخش عمومی همه‌گیر شده‌اند و خطوط پاسخگویی در بخش دولتی بسیار پیچیده‌تر شده است. همبستگی مستقیم و متقابل بین عملکرد بخش دولتی و کیفیت بوروکراسی و مدیریت منابع انسانی تعیین‌کننده عملکرد سازمانی است. در این زمینه، بانک جهانی^۲ کیفیت دیوان‌سالاری عمومی، سیاست‌گذاری و ارائه خدمات عمومی را در فهرست "اثربخشی و کارآمد بودن دولت" گنجانده است (شبکه مدیریت دولتی سازمان ملل^۳، ۲۰۰۵). از سوی دیگر، ایدئولوژی سیاسی به‌عنوان مجموعه‌ای از عقاید که در آموزه‌ها، ارزش‌ها و حقایق اخلاقی ادراک شده قرار دارند، تعریف می‌شود که رفتار را به سمت یک نظم خاص اجتماعی سوق می‌دهد (آندریو و همکاران^۴، ۲۰۱۹). ایدئولوژی، اعتقادی عمیق است که برای ساختار اعتقادی فرد اساسی است. به‌طور معمول، ایدئولوژی سیاسی از طریق عضویت در احزاب سیاسی، گروه‌های ذی‌نفع، فعالین سیاسی، انتخابات و پشتیبانی از سیاستمداران خاص توسط افراد بیان می‌شود (جاست^۵، ۲۰۰۸). ایدئولوژی سیاسی مردم بر روابط آنها با افراد دیگر تأثیر می‌گذارد (آندریو و همکاران، ۲۰۱۹) که این نیز به نوبه خود می‌تواند بر عملکرد افراد در سازمان‌ها تأثیر گذاشته و بدین طریق بر کارآمدی دولت تأثیرگذار باشد (پاتنام، ۱۳۷۷). همچنین کیفیت بوروکراسی موجود در ساختار سازمان‌های دولتی بر کارآمدی دولت تأثیر دارد و این تأثیر می‌تواند با توجه به کیفیت موجود در بطن ساختارها مثبت و یا منفی باشد که در صورت حاکم‌شدن بوروکراسی قوی و صحیح می‌تواند تأثیر مثبت داشته باشد و در صورتی که بوروکراسی حاکم کیفیت مناسبی نداشته باشد به عملکرد سازمان‌ها لطمه وارد کرده و تأثیر منفی خواهد داشت.

با توجه به اهمیتی که کارآمدی دولت‌ها در توسعه جوامع مختلف دارند؛ اما شواهد حاکی از آن است که کشور ما سالیان دراز است که در زمینه کارآمدی با مشکلات متعددی مواجه است و دولت‌های بر سر کار آمده از نظر کارایی نمره قابل قبولی دریافت نکرده‌اند که این مسأله می‌تواند به جهت‌گیری‌های سیاسی دولتمردان و کیفیت بوروکراسی موجود در کشور مرتبط باشد. در کشور ما بوروکراسی موجود در ساختارها از کیفیت خوبی برخوردار نبوده و علاوه بر اینکه شامل شایسته‌سالاری و پاسخگویی و شفافیت

1. Kearney
2. World Bank
3. United Nation Public Administration Network (UNPAN)
4. Andrew et al.
5. Jost

لازم نیست، بلکه بوروکراسی موجود موجب افزایش فساد و ناکارآمدبودن دولت شده است؛ بنابراین با توجه به آنچه که گفته شد، هدف از این پژوهش سنجش تأثیر متغیر ایدئولوژی سیاسی در چهار بعد (اقتدارگرایی، محافظه‌کاری، دموکراسی و تغییر طلبی) بر کارآمدی دولت و کیفیت بوروکراسی و همچنین سنجش تأثیر کیفیت بوروکراسی بر کارآمدی دولت است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کارایی دولت به معنی کارآمدبودن دولت از نظر تعهد نظارتی، شفافیت مقررات و کارایی چارچوب‌های قانونی می‌باشد. دانشمندانی مانند لی و ویتفورد^۱ (۲۰۰۹) و پورتس و هالر^۲ (۲۰۱۰) کارایی دولت را عملکرد دولت (در صورت اتلاف منابع) و مقررات غیرسنگین (در صورت عدم تعدیل مقررات) می‌دانند. براین اساس، کارایی دولت به این معنی است که دولت‌ها منابع را هدر ندهند یا مقررات مبهم و سنگینی را در مورد نهادها، سازمان‌ها و افراد در یک کشور وضع نکنند (ساب و سالی‌آی‌مارتین^۳، ۲۰۱۵). بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ برای کارآمدبودن و اثربخش‌بودن دولت چهار شاخص بیان کرده که به شرح زیر می‌باشد:

- ✓ "اثربخشی دولت" ترکیبی از کیفیت ارائه خدمات عمومی، کیفیت بوروکراسی اداری، صلاحیت کارمندان دولت، استقلال خدمات کشوری از فشارهای احتمالی و اعتبار تعهد دولت به سیاست‌ها در یک گروه واحد است. تمرکز اصلی این شاخص بر ورودی‌های مورد نیاز دولت است تا بتواند سیاست‌های خوبی تولید و اجرا کند.
- ✓ "میزان قدرت نظارتی" شامل اقدامات مربوط به سیاست‌های غیردوستانه بازار مانند کنترل قیمت‌ها یا نظارت ناکافی بانکی، و همچنین برداشت از بارهای ناشی از مقررات بیش از حد در زمینه‌هایی مانند تجارت خارجی و توسعه تجارت است.
- ✓ "حاکمیت قانون" شامل چندین شاخص است که میزان اطمینان کارگزاران از قوانین جامعه را رعایت می‌کند. این موارد شامل برداشت از وقوع جرم خشن و غیرخشونت‌آمیز، اثربخشی و قابل پیش‌بینی بودن قوه قضاییه و قابل اجرا بودن قراردادها است. این شاخص‌ها در مجموع موفقیت یک جامعه را در ایجاد محیطی اندازه‌گیری می‌کنند که در آن قواعد منصفانه و قابل پیش‌بینی اساس تعاملات اقتصادی و اجتماعی را تشکیل می‌دهند.

1. Lee & Whitford
2. Portes & Haller
3. Schwab & Sala-i-Martin

✓ "کنترل فساد" که اقدامات درک فساد را توصیف می‌کند (شبکه مدیریت دولتی سازمان ملل، ۲۰۰۸).

با توجه به شاخص‌هایی که بانک جهانی برای کارآمدی دولت بیان کرده و یکی از این شاخص‌ها کیفیت بوروکراسی اداری است، فرضیه زیر تبیین می‌شود.

H₁: کیفیت بوروکراسی بر کارآمدی دولت تأثیر دارد.

هر کشور ساختار سیاسی منحصر به فرد خود را دارد، تعداد احزاب سیاسی و اعتقاداتی که افراد جامعه از آنها حمایت می‌کنند، متفاوت است. احزاب سیاسی به عنوان مکانیزمی برای حمایت از ایدئولوژی سیاسی^۱ عمل می‌کنند؛ بنابراین، ایدئولوژی سیاسی و وابستگی حزبی ساختار یکسانی نیستند؛ اما حزب در یک مفهوم روش‌شناختی به عنوان دو مورد از محوری‌ترین و عمیق‌ترین اعتقادات افراد، ایدئولوژی‌های مذهبی و ایدئولوژی‌های سیاسی هستند. ایدئولوژی سیاسی یک باور اصلی است که رفتار افراد را نه تنها در زمینه رأی‌گیری، بلکه در سایر جنبه‌های زندگی سوق می‌دهد. ایدئولوژی سیاسی یک ویژگی سطحی مانند نژاد یا جنسیت نیست، بلکه یک ویژگی عمیق است که افراد قادر به انتخاب خود یا پنهان کردن آن هستند (آندریو و همکاران، ۲۰۱۹). تحقیقات نشان می‌دهد که پیشینه‌های اعتقادات سیاسی می‌تواند ناشی از تفاوت‌های شخصیتی، ژنتیک، انگیزه‌ها و نیازهای روانی و همچنین خصوصیات اجتماعی و اقتصادی باشد. مقاله‌ای در نیویورک تایمز^۲ خاطر نشان می‌کند که کارمندان ممکن است به دلیل اقدامات سیاسی یا گفتار شغل خود را از دست بدهند (توگند^۳، ۲۰۱۵). ممکن است کارکنان به خاطر انجام فعالیت سیاسی در راستای ایدئولوژی سیاسی خویش و متفاوت با ایدئولوژی و خواسته‌ها و اعتقادات سیاسی مدیریتی در محیط کار خویش به مشکل دچار شوند (گرینهوس^۴، ۲۰۱۲). آندریو (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «انتخابات و انتخاب: نقش ایدئولوژی سیاسی در تصمیم‌گیری‌های انتخاب» تصریح کرد که ایدئولوژی و وابستگی سیاسی از ارزش‌های اساسی شکل می‌گیرند. تأثیرات ایدئولوژی سیاسی بر نوآوری و توسعه و کارآمد بودن دولت بین کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۵ و کشورهای غیر عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی متفاوت است. تأثیر منفی ایدئولوژی دولت در کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی بیشتر است. با توجه به موارد ذکر شده فرضیه زیر ارائه می‌شود.

1. Political Ideology

2. New York Times

3. Tugend

4. Greenhouse

5. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

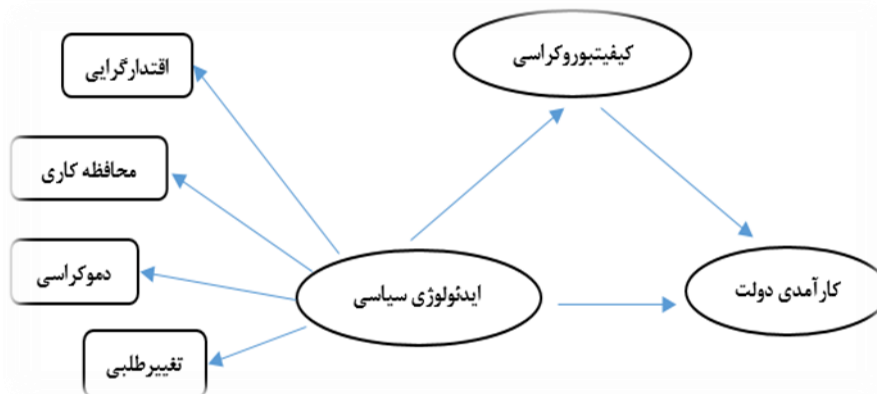
H₂: ایدئولوژی سیاسی بر کارآمدی دولت تأثیر دارد.

بین ایدئولوژی احزاب و مشتری‌مداری رابطه‌ی ضعیفی وجود دارد (زلگاو و واب^۱، ۲۰۱۶). نظارت بیش‌ازحد و انعطاف‌پذیری بیش‌ازحد دولت‌ها، منابع را هدر می‌دهند. تعدادی از انگیزه‌های فردی زیربنای ایدئولوژی مانند نیاز به کاهش عدم اطمینان یا تهدید است. این انگیزه‌ها در نهایت مسئول ویژگی‌های ایدئولوژی سیاسی دموکرات/ محافظه‌کار هستند: (۱) پذیرش یا مقاومت در برابر تغییر و (۲) پذیرش یا رد نابرابری. تحقیقات نشان داده است که ایدئولوژی سیاسی با سبک‌های خاص انگیزشی و شناختی مرتبط است (جاست، ۲۰۰۹). ممکن است مدیران در نظر بگیرند که افرادی که ایدئولوژی سیاسی مشابهی دارند، به روشی مشابه خودشان برای سازمان تصمیم می‌گیرند. ایدئولوژی سیاسی یک مدیر یا مدیران ممکن است نه تنها بر تصمیمات سطح ثابت، بلکه در تصمیماتی که درباره‌ی زيردستان آنها گرفته می‌شود، تأثیر بگذارد؛ به‌عنوان مثال، دموکرات‌ها و محافظه‌کاران هنگام قضاوت درباره‌ی گرایش جنسی متفاوت هستند. دموکرات‌ها نسبت به محافظه‌کاران کمتر از کلیشه‌ها در رابطه با گرایش جنسی استفاده می‌کنند. اختلاف در حقوق و دستمزد بین زنان و مردان وابسته در شرکت‌هایی که دارای شرکای ارشد دموکرات هستند، کمتر از کسانی است که دارای شرکای ارشد محافظه‌کارتر هستند (بریسکو و جاشی^۲، ۲۰۰۰). چین و همکاران^۳ (۲۰۱۳) ایدئولوژی سیاسی مدیرعامل را در تصمیم شرکت برای انجام مسئولیت اجتماعی شرکت بررسی کردند. آنها نتیجه گرفتند که با مجموعه‌ای از شرایط زمینه‌ای مواجه می‌شوند، مدیران عامل شرکت‌های مختلف از بین مسیرهای مختلف، مسیری را دنبال می‌کنند که متناسب با تمایلات شخصی خود باشد؛ بنابراین، با توجه به مطالب بالا فرضیه سوم تبیین می‌شود.

H₃: ایدئولوژی سیاسی بر کیفیت بوروکراسی تأثیر دارد.

بر اساس توضیحات ارائه‌شده مدل مفهومی پژوهش در شکل ۱ نشان داده شده است.

1. Tzelgov & Wabg
2. Briscoe & Joshi
3. Chin et al.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (منبع: آندریو و همکاران، ۲۰۱۹)

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است که به شیوه توصیفی-پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه مدیران و کارکنان هشت سازمان از سازمان‌های اقتصادی‌محور استان آذربایجان شرقی به تعداد ۱۷۷۵ است که از این میان ۷۲۵ نفر از اداره کل امور مالیاتی شهرستان تبریز، ۷۵ نفر از سازمان امور اقتصادی و دارایی شهرستان تبریز، ۱۶۲ نفر از شرکت آب و فاضلاب شهرستان تبریز، ۱۴۷ نفر از شرکت توزیع نیروی برق شهرستان تبریز، ۱۵۷ نفر از شرکت گاز شهرستان تبریز، ۳۵ نفر از اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی شهرستان تبریز، ۳۵۷ نفر از شرکت مخابرات مرکزی شهرستان تبریز، و درنهایت، ۱۱۷ نفر از سازمان صمت شهرستان تبریز می‌باشند. حجم نمونه آماری بر اساس جدول مورگان ۳۱۷ نفر به دست آمد که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌های مورد نیاز شامل چهار پرسشنامه چناقچی (۱۳۹۰) برای اقتدارگرایی، پرسشنامه رهبر قاضی و همکاران (۱۳۹۷) برای محافظه‌کاری، فرهمند و همکاران (۱۳۹۳) برای دموکراسی، مجاهد (۱۳۸۰) برای تغییرطلبی در جهت‌گیری سیاسی است. همچنین از پرسشنامه احمدی و همکاران (۱۳۹۱) برای کیفیت بوروکراسی، و درنهایت از پرسشنامه بیگدلو باقری (۱۳۹۷) برای کارآمدی دولت استفاده گردیده است که تمام پرسشنامه‌های استفاده‌شده در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت می‌باشند. درنهایت، به‌منظور آزمون مدل پژوهش از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری و تحلیل عاملی تأییدی از طریق نرم‌افزار Lisrel استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

نتایج مربوط به آمار توصیفی

بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده، بیش از نیمی از پاسخ‌دهندگان (۵۲/۳ درصد) زنان تشکیل داده‌اند. همچنین، اکثر آنها (۴۴/۵ درصد) را رده سنی ۳۱ تا ۴۰ سال با مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد (۴۳/۶ درصد) و سابقه کاری یک تا ۱۰ سال (۵۶/۷ درصد) در جامعه مورد مطالعه می‌باشند.

نتایج مربوط به آمار استنباطی

در ادامه، به منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. همبستگی کل متغیرهای پژوهش در سطح اطمینان ۹۹ درصد در جدول ۱، نشان داده شده است.

جدول ۱. ضریب همبستگی پیرسون متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
جهت‌گیری سیاسی اقتدارگرایی	۱						
جهت‌گیری سیاسی محافظه‌کاری	۰/۴۵۴**	۱					
جهت‌گیری سیاسی دموکراسی	-۰/۱۵۴**	-۰/۴۹۸**	۱				
جهت‌گیری سیاسی تغییرطلبی	-۰/۳۰۳**	-۰/۷۰۵**	۰/۵۱۹**	۱			
ایدئولوژی سیاسی	۰/۶۰۶**	۰/۰۶۷	۰/۵۷۹**	۰/۳۶۱**	۱		
کارآمدی دولت	۰/۳۱۳	۰/۲۱۲**	-۰/۳۴۷**	-۰/۴۲۷**	-۰/۳۵۲**	۱	
کیفیت بوروکراسی	۰/۱۲۴*	-۰/۱۱۳*	۰/۵۰۹**	۰/۲۶۵**	۰/۴۹۶**	-۰/۳۶۵**	۱

* $p < 0.05$ ** $P < 0.01$

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون پیرسون در جدول ۱، ضریب همبستگی این آزمون در رابطه ایدئولوژی سیاسی با کارآمدی دولت نشان می‌دهد که این دو متغیر رابطه منفی و معناداری در سطح

اطمینان ۹۹ درصد دارد و همچنین، ایدئولوژی سیاسی با کیفیت بوروکراسی رابطه مثبت و معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد دارد.

برای اطمینان از اینکه داده‌ها برای استفاده تحلیل عاملی جهت ضرایب بار عاملی مناسب است یا نه، باید از کفایت حجم نمونه انتخاب شده اطمینان حاصل کرد؛ بدین منظور از آزمون کفایت کیسر، مایر و اوکلین^۱ (KMO) استفاده شده است. مقدار دامنه این آزمون بین صفر تا یک است و هر چقدر مقدار این آزمون به عدد یک نزدیک‌تر باشد؛ یعنی اینکه داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب‌تر می‌باشند. حداقل مقدار قابل قبول برای این آزمون عدد ۰/۶ است. در آزمون بارتلت اگر ضریب معناداری کوچک‌تر از ۰/۵۰ باشد؛ یعنی تحلیل عاملی برای شناسایی و ارزیابی ساختار مناسب است. در جدول ۲، نتایج آزمون کفایت نمونه‌برداری و بارتلت نشان داده شده است.

جدول ۲. نتایج آزمون کفایت نمونه‌برداری و بارتلت

آزمون بارتلت				
متغیر	شاخص KMO	مربع کای تقریبی	درجه آزادی	ضریب معناداری
ایدئولوژی سیاسی	۰/۹۰	۱۳۹۵۱/۱	۲۹۲۶	۰/۰۰۰
کیفیت بوروکراسی	۰/۷۷۲	۹۷۱/۹۵	۱۲۰	۰/۰۰۰
کارآمدی دولت	۰/۸۷۰	۱۲۰۱/۴۰۸	۲۸	۰/۰۰۰
کل	۰/۸۷۸	۱۸۷۳۶/۲۳۸	۵۰۵۰	۰/۰۰۰

بر اساس نتایج به دست آمده، از آنجا که مقادیر KMO برای تمامی متغیرها بالای ۰/۶ به دست آمده و سطح معناداری آزمون بارتلت کمتر ۰/۰۵ درصد است؛ در نتیجه می‌توان گفت که داده‌های آماری برای تحلیل عاملی مناسب هستند.

قبل از پرداختن به مرحله آزمون مدل مفهومی پژوهش، ابتدا لازم است نسبت به روایی و پایایی پرسشنامه اطمینان حاصل شود. در روش معادلات ساختاری به منظور برآزش مدل اندازه‌گیری از چندین معیار مانند روایی سازه، روایی تشخیصی، روایی همگرا و پایایی استفاده می‌شود. در این پژوهش، روایی سازه با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار گرفته است. جدول ۳، نتایج بارهای

عاملی و مقادیر آماره T-Value را برای بررسی روایی سازه نشان داده است. براین اساس، هر چقدر مقدار این آماره‌ها به عدد یک نزدیک‌تر باشد، متغیر مشاهده‌شده بهتر می‌تواند متغیر مستقل را تبیین نماید. به عبارت دیگر، اگر بار عاملی کمتر از ۰/۴ باشد، رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف‌نظر می‌شود. بار عاملی بین ۰/۴ و ۰/۶ قابل قبول و اگر بزرگ‌تر از ۰/۶ باشد، بسیار مطلوب است. همچنین اگر مقدار آماره تی استیودنت خارج از بازه $[-۱,۹۶, +۱,۹۶]$ باشد؛ متغیرهای پنهان و مشاهده‌شده رابطه معناداری با هم دارند.

جدول ۳. نتایج روایی سازه (تحلیل عاملی تأییدی)

متغیر پنهان	متغیر مشاهده‌شده / سؤال	بار عاملی	آماره T	سطح معناداری
ایدئولوژی سیاسی	جهت‌گیری سیاسی اقتدارگرایی	۰/۸۵	۷/۵۸	کمتر از ۰/۰۵
	جهت‌گیری سیاسی محافظه‌کاری	۰/۳۶	۱۷/۷۵	کمتر از ۰/۰۵
	جهت‌گیری سیاسی دموکراسی	۰/۶۳	۱۲/۷۶	کمتر از ۰/۰۵
	جهت‌گیری سیاسی تغییر طلبی	۰/۴۳	۱۹/۸۴	کمتر از ۰/۰۵
کارآمدی دولت	میزان بی‌توجهی دولت به قانون محوری	۰/۷۴	۱۶/۷۳	کمتر از ۰/۰۵
	میزان بهره‌نگرفتن دولت از هم‌یاری شهروندان برای جلوگیری از استبداد حکومتی و کسب آزادی‌های مردمی	۰/۶۹	۱۶/۰۱	کمتر از ۰/۰۵
	میزان نظارت نداشتن شهروندان بر امور اجتماعی و سیاسی مسئولان دولتی	۰/۶۱	۱۲/۹۳	کمتر از ۰/۰۵
	عدم پرهیز دولت از انجام هرگونه تبعیض، مبتنی بر قوم، نژاد، قدرت، ثروت، و نسب بین مردم	۰/۴۲	۸/۴۵	کمتر از ۰/۰۵
	میزان بی‌توجهی دولت نسبت به رعایت اصل عدالت‌جویی در امور خود	۰/۷۰	۱۵/۳۸	کمتر از ۰/۰۵
	میزان عملکرد دولت بدون توجه به خرد و دانش و بر اساس تصمیم‌گیری احساسی و یک‌جانبه	۰/۶۷	۱۴/۵۰	کمتر از ۰/۰۵

کمتر از ۰/۰۵	۱۶/۹۳	۰/۷۵	میزان نبود قابلیت انعطاف‌پذیری در دولت برای حل مشکلات نوظهور در ادارات و سازمان‌ها	کارآمدی دولت
کمتر از ۰/۰۵	۱۲/۹۴	۰/۶۱	میزان نبود وحدت بین مسئولان با یکدیگر در دولت	
کمتر از ۰/۰۵	۹/۸۷	۰/۵۱	برای ثبات شغلی‌ام ارزش قائل هستم.	کیفیت بوروکراسی
کمتر از ۰/۰۵	۷/۹۰	۰/۴۲	یک سازمان قابل پیش‌بینی را دوست دارم.	
کمتر از ۰/۰۵	۹/۲۰	۰/۴۸	شغل بهتر برای من، شغلی است که آینده نامشخصی داشته باشد.	
کمتر از ۰/۰۵	۳/۲۸	۰/۵۸	قوانین، خط‌مشی‌ها و رویه‌ها منجر به ناکامی من می‌شوند.	
کمتر از ۰/۰۵	۴/۷۷	۰/۴۶	من از کار کردن برای شرکتی که دارای ۸۵ هزار کارمند در سراسر جهان است، لذت می‌برم.	
کمتر از ۰/۰۵	۱۱/۶۵	۰/۵۹	قبل از این که شغلی را قبول کنم، دوست دارم شرح دقیق آن را مشاهده کنم.	
کمتر از ۰/۰۵	۴/۳۴	۰/۴۴	من ترجیح می‌دهم یک نقاش‌خانه باشم که دارای استقلال کاری است تا یک کارمند بخش وسایل موتوری که فاقد استقلال لازم است.	
کمتر از ۰/۰۵	۷/۳۹	۰/۴۹	ارشدیت در سازمان بایستی به‌اندازه عملکرد در تعیین افزایش پرداختی و ارتقاقات دارای اهمیت باشد.	
کمتر از ۰/۰۵	۱۲/۵۵	۰/۶۳	در سازمانم بایستی این احساس را داشته باشم که برای سازمانی کار می‌کنم که بزرگ‌ترین و موفق‌ترین سازمان در زمینه کاری‌اش است.	
کمتر از ۰/۰۵	۲/۵۱	۰/۴۸	از گذاشتن یک نشان یا شماره بر روی لباس افراد به‌عنوان یک تجربه بد یاد	

			می‌کنم.	
کمتر از ۰/۰۵	۶/۳۷	۰/۴۴	فضای پارکینگ در سازمان بایستی بر اساس سطح شغلی هر کس به او واگذار شود.	کیفیت بوروکراسی
کمتر از ۰/۰۵	۵/۴۴	۰/۴۹	اگر یک حسابدار برای سازمان بزرگ کار کند، او نمی‌تواند یک حرفه‌ای درستکار باشد.	
کمتر از ۰/۰۵	۹/۲۸	۰/۴۸	قبل از این‌که شغلی در سازمانی قبول کنم، بایستی از این جهت کاملاً مطمئن شوم که سازمان یک برنامه مناسب مزایای کارمندی را در دستور کار خود دارد.	
کمتر از ۰/۰۵	۱۰/۱۶	۰/۵۰	یک سازمان تا زمانی که مجموعه‌ای از قوانین و رویه‌های روشنی را تعیین نکند، احتمالاً موفق نخواهد بود.	
کمتر از ۰/۰۵	۷/۶۱	۰/۴۳	ساعات کاری منظم و تعطیلات منظم نسبت به تشخیص راه‌های تأثیرگذاری در شغل برای من از اهمیت بیشتری برخوردار است.	
کمتر از ۰/۰۵	۵/۱۲	۰/۴۸	شما بایستی بر اساس رتبه و درجه به افراد سازمان احترام بگذارید.	

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، مقدار بار عاملی سؤالات تحقیق بیشتر از ۰/۴ و مقدار آماره تی استیودنت خارج از بازه $[-۱/۹۶, +۱/۹۶]$ قرار گرفته است؛ بنابراین می‌توان گفت که تمامی سؤال‌های پژوهش از روایی سازه برخوردار می‌باشند.

در پایان نیز به‌منظور بررسی نقش واسطه‌ای کیفیت بوروکراسی در رابطه بین ایدئولوژی سیاسی و کارآمدی دولت از تحلیل مسیر استفاده شده است؛ از این‌رو، مباحث مدل مفهومی پژوهش در دو حالت ضریب معناداری و تخمین استاندارد مورد بحث قرار می‌گیرد. قبل از آزمون فرضیه‌های پژوهش باید ابتدا برازندگی کلی مدل مفهومی پژوهش مورد بررسی قرار گیرد که جدول ۴، شاخص‌های برازش ایدئولوژی سیاسی، کیفیت بوروکراسی و کارآمدی دولت را نشان می‌دهد.

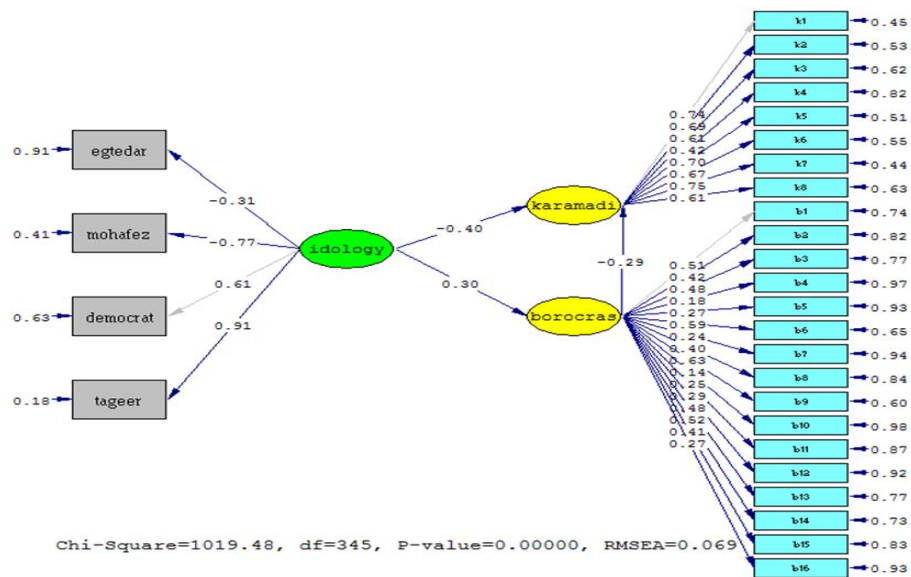
جدول ۴. شاخص‌های برازش ایدئولوژی سیاسی، کیفیت بوروکراسی، کارآمدی دولت

شاخص مدل	دامنه قابل قبول	شاخص
۲/۹۳	کمتر از ۳	X2/df
۰/۰۶	کمتر از ۰/۰۸	ریشه میانگین مجزورات تقریب ^۱
۰/۹۱	نزدیک به یک	شاخص برازش تقریبی ^۲
۰/۸۴	نزدیک به یک	شاخص نسبی برازندگی ^۳
۰/۹۱	نزدیک به یک	شاخص برازندگی ^۴
۰/۸۴	نزدیک به یک	شاخص برازندگی تعدیل شده ^۵

یکی از شاخص‌های مهم برای سنجش برازش (تناسب)، شاخص X2/df است که عدد این شاخص هر چقدر کوچک‌تر از ۳ باشد؛ یعنی شاخص دارای برازش بهتری است که مقدار این شاخص در این مدل برابر ۲/۹۳ است که نشان می‌دهد شاخص از برازش خوبی برخوردار است. شاخص دیگر RMSEA (میانگین مجذور خطاهای مدل) است که این شاخص بر اساس خطاهای مدل ساخته می‌شود که اگر مقدار این آماره کمتر از ۰/۰۸ باشد، نشان می‌دهد که مدل از برازش خوبی برخوردار است که مقدار این آماره برای مدل پژوهش برابر ۰/۰۶ به دست آمده است.

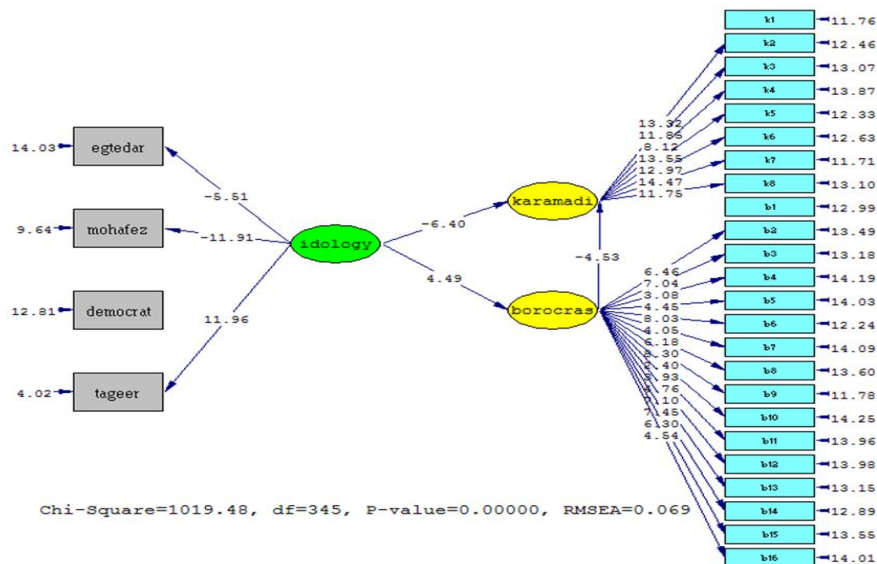
شکل ۲، مدل پژوهش را همراه با متغیرهای مکنون و مشاهده شده موجود در آن در قالب مدل‌های اندازه‌گیری همراه با ضرایب مسیر بین متغیرها و همچنین مقادیر ضرب تعیین و آماره استاندارد تی استیودنت نشان می‌دهد. بازه قابل قبول برای معناداری این است که عدد به دست آمده خارج از بازه $[-۱/۹۶, +۱/۹۶]$ باشد.

1. Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)
2. Comparative Fit Index (CFI)
3. Relative Fit Index (RFI)
4. Goodness-of-Fit Index (GFI)
5. Adjusted Goodness-of-Fit Statistic (AGFI)

شکل ۲. ضرایب مسیر و مقادیر ضریب تعیین

شکل ۲، حالت ضرایب معناداری و پارامترهای مدل را نشان می‌دهد که با توجه به آماره‌های نمودار، تمامی ضرایب به‌دست آمده معنادار هستند. شکل ۳، مدل مفهومی پژوهش را بر اساس ضریب بار عاملی نشان می‌دهد که این ضرایب نشان‌دهنده میزان تأثیرگذاری مستقیم ایدئولوژی سیاسی بر کارآمدی دولت (۰/۳۶) و بر کیفیت بوروکراسی (۰/۲۲-) است.

شکل ۳. مقادیر آماره تی استیودنت

در ادامه در جدول ۵، اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پژوهش نشان داده شده است.

جدول ۵. تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم مدل ایدئولوژی سیاسی، کارآمدی دولت، کیفیت بوروکراسی

تأثیر از	به	آماره t	ضریب مسیر	تأیید یا رد فرضیه
	کارآمدی دولت	-۶/۴۰	-۰/۴۰	تأیید
ایدئولوژی سیاسی	کیفیت بوروکراسی	۴/۴۹	۰/۳۰	تأیید
کیفیت بوروکراسی	کارآمدی دولت	-۴/۵۳	-۰/۳۹	تأیید
	اثر کل	۱۵/۱۴	۰/۹۲	تأیید

با توجه به مقدار عددی که برای آماره t به دست آمده است، می‌توان بیان کرد که ایدئولوژی سیاسی بر کارآمدی دولت و کیفیت بوروکراسی در سازمان‌های مورد مطالعه تأثیر معناداری دارد و همچنین کیفیت بوروکراسی بر کارآمدی دولت تأثیر معناداری می‌گذارد. درنهایت، به‌منظور بررسی نقش واسطه‌ای کیفیت بوروکراسی در رابطه بین ایدئولوژی سیاسی و کارآمدی دولت در جامعه موردنظر از آزمون سوبل استفاده شده است. در این آزمون مقدار Z-Value از طریق فرمول ۱، به دست می‌آید که در صورت بیشتر بودن مقدار این آزمون از ۱/۹۶ می‌توان در سطح اطمینان ۰/۹۵ درصد، معنادار بودن تأثیر متغیر واسطه‌ای را تأیید کرد.

$$z - value = \frac{a * b}{\sqrt{(b^2 * s_a^2) + (a^2 * s_b^2) + (s_a^2 * s_b^2)}}$$

فرمول ۱. فرمول مقدار Z-Value

در این فرمول a ضریب مسیر میان متغیر مستقل و میانجی، b ضریب مسیر میان متغیر میانجی و وابسته، S_a خطای استاندارد مسیر متغیر مستقل و میانجی، S_b خطای استاندارد مسیر متغیر میانجی و وابسته را نشان می‌دهند که در این مدل ($S_b = ۰/۰۴۴$ ، $S_a = ۰/۰۱۶$ ، $b = ۰/۲۹$ ، $a = ۰/۳۰$) به دست آمده است که بر اساس این مقادیر آزمون سوبل برای مدل پژوهش برابر با مقدار ۶/۲۱ می‌باشد.

با توجه به مقدار به دست آمده برای Z-Value در سطح اطمینان ۰/۹۵ درصد، کیفیت بوروکراسی در رابطه بین کارآمدی دولت و ایدئولوژی سیاسی تأثیر معنادار دارد.

درنهایت، به منظور تعیین شدت تأثیر متغیر میانجی از فرمول ۲، استفاده شده است. این فرمول برای تعیین شدت اثر غیرمستقیم متغیر واسطه‌ای استفاده می‌شود که مقداری بین صفر و یک را اختیار می‌کند و هر چقدر این مقدار به یک نزدیک‌تر باشد، نشان می‌دهد که متغیر واسطه‌ای تأثیر قوی‌تر در بین متغیر مستقل و وابسته دارد. در واقع، این مقدار نسبت اثر غیرمستقیم بر اثر کل را می‌سنجد.

$$VAF = \frac{a * b}{(a * b) + c} = \frac{0.30 * (-0.29)}{(0.30 * -0.29) - 0.40} = 0.178$$

فرمول ۲. شمول واریانس

با توجه به این که ضریب متغیر میانجی ۰/۱۷ به دست آمده است، می‌توان بیان کرد که ۱۷ درصد از تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر کارآمدی دولت از طریق غیرمستقیم اثر واسطه‌ای کیفیت بوروکراسی تبیین می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر ایدئولوژی سیاسی بر کارآمدی دولت با تأکید بر نقش میانجی کیفیت بوروکراسی در بین کارمندان و مدیران هشت سازمان اقتصادمحور استان آذربایجان شرقی (اداره کل امور مالیاتی، برای سازمان امور اقتصادی و دارایی، شرکت آب و فاضلاب، شرکت برق منطقه‌ای، شرکت گاز، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی، مخابرات ایران، و سازمان صنعت، معدن و تجارت) انجام شد. نتایج فرضیه‌های پژوهش نشان داد که ایدئولوژی سیاسی (جهت‌گیری سیاسی اقتدارگرایی، جهت‌گیری سیاسی محافظه‌کاری، جهت‌گیری سیاسی دموکراسی و جهت‌گیری سیاسی تغییرطلبی) بر کارآمدی دولت مؤثر است. همچنین ایدئولوژی سیاسی بر کیفیت بوروکراسی مؤثر است و درنهایت، کیفیت بوروکراسی بر کارآمدی دولت مؤثر می‌باشد. با توجه به یافته‌های پژوهش، متنوع بودن ایدئولوژی سیاسی منجر به تفرقه سیاسی در سازمان‌ها می‌شود و کلیشه‌ها و انگ‌ها متوجه کسانی می‌شود که اقناع سیاسی متفاوتی دارند. این احساسات منفی می‌تواند منجر به اقدامات نامطلوب نسبت به کسانی شود که "متفاوت" هستند و این عامل باعث کاهش عملکرد کارکنان و در نتیجه کاهش کارآمدی دولت می‌شود. برای رفع این مشکل در سازمان‌ها باید فرهنگ‌سازی لازم صورت بگیرد تا کارکنان با ایدئولوژی‌های سیاسی متفاوت در کنار هم و بدون هیچ‌گونه اختلافی وظایف خویش را به صورت کارآمد انجام دهند. یکی از معیارهای انتخاب مدیران یا کارگزینی ممکن است، هم‌راستا بودن ایدئولوژی فرد با ایدئولوژی خود باشد که در این صورت شایسته‌سالاری کم‌رنگ شده و سازمان‌ها از کارایی لازم برخوردار

نباشند که برای حل این مشکل مسئولان مربوطه باید در انتخاب افراد برای کار در سازمان‌ها از معیارهای دیگری مانند آموزش و شایستگی و تجربه استفاده کنند.

این پژوهش در هشت سازمان که از زیرمجموعه‌های چهار وزارتخانه انتخاب شده بودند، صورت گرفت که پیشنهاد می‌شود این پژوهش در تمامی زیرمجموعه‌های وزارتخانه موردنظر در سطح کشور اجرا گردد تا این موضوع به صورت تخصصی‌تر مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین، در این پژوهش ایدئولوژی سیاسی در چهار جهت‌گیری مورد مطالعه قرار گرفت که به نظر می‌رسد سنجش ارتباط هر یک از این جهت‌گیری‌ها با کارآمدی دولت نتایج بهتر و کاربردی‌تر را منجر خواهد شد. در نهایت، پس از ارائه پیشنهادها برای اجرایی و کاربردی باید به این نکته اذعان داشت که این پژوهش فقط در مراکز سازمان‌های موردنظر و فقط در شهرستان تبریز صورت گرفته، بدین دلیل نمی‌توان نتایج آن را با اطمینان کامل در سطح کشور تعمیم داد و در مرحله جمع‌آوری داده‌های موردنظر، با توجه به بوروکراسی حاکم بر سازمان‌های دولتی و کاغذبازی موجود در اداره‌ها، فرایند گرفتن مجوز برای توزیع پرسشنامه‌ها بسیار طولانی و وقت‌گیر بود و نیز پاسخ‌دهندگان همکاری و دقت لازم را در تکمیل پرسشنامه‌ها نداشتند.

منابع

پاتنام، رابرت (۱۳۷۷). *دموکراسی و سنت‌های مدنی* (ترجمه محمدتقی دلفروز)، تهران: دفتر مطالعات سیاسی وزارت کشور.

Andrew F., Johnson, K., & Roberto, J. (2019). Elections and selection: The role of political ideology in selection decisions. *Human Resource Management Review*, 23, 14-27.

Briscoe, F., & Joshi, A. (2017). Bringing the boss's politics in: Supervisor political ideology and the gender gap in earnings. *Academy of Management Journal*, 60(4), 1415-1441.

Chin, M. L., Hambrick, D. C., & Treviño, L. K. (2013). Political ideologies of CEOs: The influence of executives' values on corporate social responsibility. *Journal of Administrative Science*, 58(2), 197-232.

Tzelgov, E., & Wabg, Y. T. (2016). *Electoral Studies: Party ideology and clientelistic linkage*. *Electoral Studies*, 44, 374-387.

Greenhouse, S. (2012). *Here's a memo from the boss: Vote this way*. *The New York Times*.

Jost, J. T., Federico, C. M., & Napier, J. L. (2009). Political ideology: Its structure, functions, and elective affinities. *Annual Review of Psychology*, 60, 307-337.

Jost, J. T., Nosek, B. A., & Gosling, S. D. (2008). Ideology: Its resurgence in social, personality, and political psychology. *Perspectives on Psychological Science*, 3(2), 126-136.

Kearney, R., & Berman, E., (1999). *Public Sector Performance: management, motivation, and measurement*. West view Press;

Schwab, K., & Sala-i-Martin, X. (2015). *The Global Competitiveness Report 2015-2016*.

Tugend, A. (2015). *Speaking freely about politics can cost you your job*. The New York Times. Retrieved from <https://nyti.ms/2kdGZZt>.

UNPAN (2008). *World Public Sector Report (WPSR)-People Matter: Civic Engagement in Public Governance*. United Nations, New York.